

„Plămădirea României moderne”

„Răsturnarea” teoriei „formelor fără fond”

„Evoluția burgheziei române este normală”.*

Ștefan Zeletin (1927)

[...] Sunt vreo șapte decenii de când se face la noi o sociologie caracteristică a burgheziei române: am putea să o numim, în modul cel mai potrivit, *sociologie beletristică*. Autorii acestei sociologii sunt, fără excepție, critici literari – și vom vedea în curând că aceasta nu e o simplă întâmplare.

* ZELETIN (2), pp. 4-8. Sociologul și filozoful Ștefan Zeletin (1882-1934) a fost unul dintre principalii artizani ai gândirii liberale interbelice. Opera sa fundamentală, *Neoliberalismul*, ar trebui să fie un îndrumar teoretic și practic pentru orice program liberal și guvernare liberală. Alături de Vintilă I. Brătianu, Zeletin a consolidat, în perioada interbelică, bazele teoretice ale doctrinei economice a Partidului Național Liberal, doctrină ce-și avea nucleul în programul și politica economică brătienistă denumită „prin noi înșine”, concepție considerată a fi singura cale de progres a României și opusă doctrinei „de dreapta” a „porților deschise”.

Ce susține această sociologie? O știm cu toții: ea afirmă că burghezia română își datorează existența unui proces de imitare superficială a formelor existente ale civilizației apusene; că o mână de oameni, contagiați de ideile liberale din Apus, au transplatat instituțiile burgheze moderne în țara noastră, unde nu exista nici o pregătire pentru ele. Astfel, dacă ar fi să credem sociologia beletristică, burghezia română este un produs artificial, ieșit dintr-o evoluție anormală: ea se reduce la un complex de forme goale, fără niciun conținut în societatea noastră.

Succesul acestei sociologii a fost desăvârșit și se va vedea că nici aceasta nu este o întâmplare. Azi nu se există niciun român cult care să nu rostească, cu adâncă convingere, vorbele lui Eminescu – că la noi „totul e spioală, tot e lustru fără bază”.

Împotriva acestei păreri am susținut, în studii urmărite neîntrerupt în acești patru ani din urmă, că burghezia română are o dezvoltare *normală*. [...]

Așadar, când vorbim despre „evoluția normală” a României moderne, trebuie să se înțeleagă că și societatea noastră modernă este un efect al dezvoltării capitalismului, întocmai ca și societățile europene. *Plămădirea României moderne se contopește în unul și același proces cu plămădirea capitalismului român.*

Cu aceasta nu *am înaintat* mult. Căci sociologia beletristică are și aici răspunsul gata pregătit. Capitalismul român – așa glăsuiește ea – este o formație artificială, o simplă improvizație a politicii noastre de stat, și nu are rădăcini în mediul nostru social. Împotriva acestei păreri am restabilit iarăși faptul istoric: *capitalismul român are o dezvoltare analogă cu aceea a capitalismului apusean.*

Deci, dezvoltarea burgheziei române este normală în sensul că are drept cauză dezvoltarea capitalismului, și anume, a unui capitalism ce străbate aceleași trepte de evoluție ca și cel apusean. Dezvoltarea capitalismului alcătuiește osatura dezvoltării burgheziei române; pe această osatură, singura analogă cu aceea a burgheziilor apusene, se grează amănunte deosebite, specific române. Nu mi-a trecut niciodată prin minte – și nu poate trece nici unui om serios – să susțin că evoluția burgheziei române este analogă până la amănunte cu cea a burgheziei apusene. Acest lucru nu ar avea sens, neexistând nici în Apus un tip unic de evoluție a burgheziei. [...] De aceea, când vorbim de o evoluție normală a burgheziei române, nu trebuie să înțelegem o analogie de amănunte, deoarece asemenea analogie nu există nici între burgheziile apusene. Analogie există numai cu privire la ceea ce alcătuiește substratul oricărei burghezii, anume la dezvoltarea capitalismului.

Aceasta ne va da și indicațiile după care vom urmări formarea burgheziei române. *A urmări origina (sic) și dezvoltarea burgheziei noastre, înseamnă a urmări origina și dezvoltarea capitalismului român*, înseamnă că dezvoltarea burgheziei române trebuie pusă în cadrul burgheziei mondiale. Capitalismul nu rămâne țărnut într-un loc; el se aseamănă unei ființe uriașe, care, din locul unde e fixată, întinde imense tentacule peste toată suprafața globului. De unde au venit la noi aceste tentacule capitaliste, care au aruncat în vechea noastră societate agrară fermentul revoluției burgheze? Din Apus. [...]

Prin urmare, imboldul dezvoltării burgheziei noastre a venit din afară. Așa este pretutindeni:

orice țară agrară intră în prefacere și se îndrumă spre viața burgheză modernă prin influența unei țări capitaliste înaintate. În această privință sunt de acord și sociologii beletriști. Și ei admit că burghezia română s-a plămădit sub influența burgheziei apusene, dar susțin că această influență s-a exercitat prin importul *ideilor* burgheze, nu a *mărfurilor* burgheze.

O ceartă de doctrinari, se va zice. Dacă toți teoreticienii admit că burghezia română modernă s-a plămădit sub influența burgheziei apusene, ce rost mai are discuția, dacă această influență creatoare s-a exercitat pe calea importului de idei ori a importului de mărfuri? Din nenorocire, nu este așa: departe de a fi o simplă gâlceavă scolastică, această chestiune are imense urmări practice. Să privim bine: dacă admitem că burghezia română este ecoul ideilor importate din Apus, atunci societatea noastră burgheză devine ceva artificial, fiind creația unor spirite contagiate de idei exotice, fără nici o legătură cu mediul nostru. Și atunci se întâmplă ceea ce vedem astăzi, adică sufletele noastre se înstrăinează de asemenea societate, care nu pare a fi izvorât din nevoile noastre reale. Dacă, însă, admitem – cum este și adevărul – că principiul creator este expansiunea irezistibilă a burgheziei apusene spre țările noastre, atunci societatea noastră modernă se prezintă ca rezultat al unei necesități, am putea spune chiar fatalități istorice. În acest caz, sufletul nostru este silit să se aplece înaintea realității și să se împace cu ea – critica devenind de prisos.

Dobândirea Independenței de stat a României

Declaraarea „independenței absolute a României”*

Discursul ministrului de Externe al României,
Mihail Kogălniceanu, în sesiunea extraordinară
a Adunării Deputaților din ziua de 9 mai 1877
(guvernarea liberală Ion C. Brătianu, 1876-1891)

[...] Domnilor, și Camera și Senatul, la interpe-
lările domnilor Stolojan și Fălcoianu, au recunoscut
că suntem în stare de război, au recunoscut ca
suntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta
Poartă și că acele legături sunt rupte mai întâi de
către Înalta Poartă. Aceste două voturi au hotărât
situațiunea și nu mai au nevoie de un comentariu
mai mare. În starea de război cu legăturile rup-
te, ce suntem? Suntem independenți; suntem
națiune de sine stătătoare (*aplauze*) Avem dom-
nitor de sine stătător (*aplauze*). Însă, domnilor,

* KOGĂLNICEANU. La închiderea ședinței so-
lemne, Adunarea Deputaților a votat moțiunea prin
care se lua act că războiul între România și Turcia
și că ruperea legăturilor cu Poarta și independența
absolută a României au primit consacrarea lor oficială.

aci se oprește travaliul nostru? Aci se oprește misiunea noastră? Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace? Mai întâi de toate, domnilor, să ne facem întrebare: ce am fost înainte de declararea războiului? Fost-am noi independenți către Turcia? Fost-am noi provincie turcească? Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru, însă era ceva: erau niște legături *sui-generis*, niște legături care erau slabe când românii erau tari; niște legături care erau tari când românii erau slabi (*aplauze generale*).

Încercările Turciei, pretențiunile Turciei în contra noastră, dacă în adevăr nu sporeau, cel puțin se repetau neconținut și mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, și numai când slăbea socotea de cuviință a-și arăta puterea către noi, pe care ne credea slabi, în acest mod rezistența Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în acești din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înțelegere cu noi spre a preface acele legături *sui-generis*, care nu mai sunt ale secolului actual și, care, dacă nu mai erau de folos pentru noi, nu mai erau de folos nici pentru Turcia. Rezultatul a dovedit aceasta (*aplauze*).

Domnilor, eu nu voi să fac procesul Turciei; aceasta este treaba oamenilor de stat și care sunt în guvern, și care au fost, și care astăzi iau parte în Parlamentul otoman. Ei sunt datori să vadă că au greșit când au răspuns pururea și într-un mod sistematic cu *non possumus* la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în

trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra armelor turcești îndreptate asupra noastră; aceasta ne-a adus în trista necesitate ca, precum pe noi ne pâra Poarta și ne învinovăța că am trădat interesele imperiului, că am rupt buna-credință, să declarăm și noi, la rândul nostru, că, fiindcă tunul raționează și pune în aplicațiune amenințările cuprinse în nota din 2 mai a lui Savfet Pașa, asemenea și noi am făcut recurs la tun și tunul nostru răspunde tunului otoman (*aplauze*). Ne întrebați acum ce suntem? Suntem în stare de război cu turcii; legăturile noastre cu Înalta Poartă sunt rupte, și când va fi ca pacea să se facă nu cred că un singur român va mai consimți ca România să reintre în pozițiunea ei de mai înainte, rău definită, hibridă și jignitoare atât intereselor României, cât și intereselor Turciei (*aplauze*).

Așadar, domnilor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentațiunii naționale că noi suntem o națiune liberă și independentă (*aplauze îndelung repetate*). Însă, domnilor, acum încep greutățile, fiindcă noua noastră condițiune cu definirea independenței noastre într-un mod mai determinat și mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci este chestiunea, aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă prudența, aci se reclamă sânge rece. Eu, cât pentru mine, nu m-am îngrijit deloc de notele lui Savfet Pașa (*aplauze*), dară foarte mult m-am îngrijit de acele cuvinte zise la tribuna Parlamentului din Londra, că Romania face parte integrantă din Imperiul Otoman și că armata otomană poate trece Dunărea. Aceste cuvinte m-au îngrijit. Dar ce să facem? Să stăm morți? Nu, domnilor, căci morților nimeni nu le poate ajuta; nimeni nu comtează cu morții (*aplauze*).

Noi trebuie să dovedim că suntem națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că suntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri, și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri care mor la hotare (*aplauze prelungite*). [...]

Trebuie să dovedim că reclamăm independența (înaintea Europei) pentru că și noi ca națiune avem dreptul să trăim cu viața noastră. Când toată Europa predică sentimentele de justiție, este cu drept ca aceste sentimente să se răspândească și asupra noastră și să ne lase să trăim cu viața noastră proprie, răspunzând numai pentru greșelile noastre și primind chiar pedepse pentru greșelile noastre, iar nu pentru ale altora. Trebuie să arătăm Europei că nu voim ca noi care, în timp de 20 de ani, am lucrat și am dat un avânt de progres și civilizațiune acestei națiuni, nu voim să vedem acest travaliu al nostru ca să fie pus în cumpănă afară din hotarele noastre.

Așadar, trebuie să dovedim că, dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să neliniștim pe vecinii noștri, nu este pentru ca să fim un popor de îngrijiri pentru dâșii; din contra, și încă mai mult decât până acum, să arătăm că suntem o națiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniștim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, și cu Rusia, și cu Austria (Austro-Ungaria), și chiar cu Turcia; și cu Turcia vom face legături nouă, dar legături de acelea cum se cuvine să se facă în secolul al XIX-lea, cum am

făcut cu Austria, cum am făcut cu Rusia etc., iară nu să rămânem în acele legături ca până astăzi, care nu mai au rațiunea lor de a fi.

Mărezum, domnilor: voim să fim independenți, pentru că voim să trăim cu viața noastră proprie, pentru că nu voim să mai pățimim pentru greșelile altora, pentru că voim ca la Gurile Dunării de Jos să fie un bulevard în contra războiului (*aplauze*). [...]

Încă o dată va declar, domnilor, în numele guvernului, că noi ne privim ca în război cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sunt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putință ca starea noastră de stat independent și de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care și guvernul și dumneavoastră și țara întreagă o dorește să o vadă cu o oră mai înainte (*aplauze prelungite*).

Cuprins

<i>„Plămădirea României moderne”</i>	
<i>„Răsturnarea” teoriei „formelor fără fond”</i>	5
<i>„Evoluția burgheziei române este normală”</i> (Ștefan Zeletin)	5
<i>Dobândirea Independenței de stat a României</i>	9
Declarația „independenței absolute a României”	9
<i>Monarhia și modernizarea României</i>	15
Alexandru Ioan I și Carol I (Mihail Kogălniceanu)	15
<i>Făurirea „României Mari”</i>	19
Declarațiile parlamentare ale lui Ion I.C. Brătianu privind situația României la Conferința de pace de la Paris	19
Ion I.C. Brătianu – Discursul de la Sibiu	24
<i>Doctrina politică și constituțională liberală</i>	33
Discursul deputatului liberal Nicolae Xenopol ținut în Adunarea Deputaților	33
Programul Partidului Național Liberal	37
Vintilă I. Brătianu despre „libertatea cultului în genere” și despre „legăturile între biserică și Stat”	39
Vintilă I. Brătianu despre „organizarea regimului constituțional parlamentar”	42

Vintilă I. Brătianu despre „organizarea puterii executive”	46
Vintilă I. Brătianu – „considerații generale” despre viitoarea Constituție a „României Mari”	51
Ștefan Zeletin despre Constituția din 1923....	55
<i>Doctrina economică liberală interbelică</i>	59
Vintilă I. Brătianu despre „Economia națională a României Mari”	59
Vintilă I. Brătianu despre „concepția nouă a proprietății bogățiilor subsolului”	62
Legea învățământului primar al statului și învățământului normal-primar	69
Legea pentru unificare administrativă	71
Legea pentru reglementarea repausului duminical și a sărbătorilor legale.....	73
Legea pentru regimul general al cultelor ...	75
<i>Geo-istorie</i>	81
Gheorghe Brătianu despre rolul geo-istoric al României	81
<i>Din cele rostite de Ion I.C. Brătianu</i>	83
<i>Din cele spuse de Ion Gheorghe Duca</i>	87
Ion G. Duca despre chestiunea agrară	87
Declarațiile lui I.G. Duca în ședința Comitetului Executiv al P.N.L. din 7 iunie 1930 cu privire la legitimitatea actului „restaurației” din 8 iunie 1930	91
<i>Neoliberalismul (Ștefan Zeletin)</i>	93
Neoliberalismul român: liberalism și liberali	93
Criza generală a liberalismului român	96
Criza specifică a liberalismului român	99
Bibliografie	105